

Könyvtári felmérések és vizsgálatok tanulmányozása

A könyvtári felmérések, vizsgálatok száma és jelentősége évről évre növekszik, hiszen a könyvtári munka hatékonyabbá tételéhez nélkülözhetetlen az eddig elért eredmények, hiányosságok feltérképezése és megismerése.

A könyvtári felmérések általában belső használatra készülnek, de közülük igen sok nyomtatásban is megjelenik. A Library Literature 1960-1973 között az USA-ban és egyéb országokban e tárgyban kiadott összesen 477 tanulmány, azaz könyvtári vizsgálat bibliográfiai adatát tartalmazza. A gyűjtemény nem teljes, de tartalmában a könyvtári vizsgálatok egész területét felöleli a statisztikai jellegű felmérésektől az ellátottság- és igényvizsgálatokig, amelyek a könyvtárosok és felhasználók szempontjait egyaránt figyelembe veszik.

A tanulmányok 60%-át az Egyesült Államokban, 40%-át pedig egyéb országokban adták ki. A tanulmányok számszerű gyarapodása növekvő tendenciát mutat. 1960-ban mindössze 9 vizsgálat eredményei láttak napvilágot, 1970-ben azonban már 73 könyvtári felmérést publikáltak a különböző országokban. A legtöbb publikáció /161/ a szakkönyvtárakkal foglalkozik, a közművelődési könyvtárak helyzetével 155, a főiskolai könyvtárakkal 145, az iskolai könyvtárakkal pedig mindössze 16.

A szakkönyvtári vizsgálatok 71,4%-át tudományos könyvtárakban végezték, amelybe beleértendők a vállalati, intézeti műszaki könyvtárak is, 21,8%-át orvosi könyvtárakban, 6,8%-át pedig egyéb - állami, mezőgazdasági, kereskedelmi stb. - könyvtárakban folytatták le.

A publikációk számának a vizsgált személyek szerinti bontása az alábbiak szerint alakul:

egyéni felhasználók	340 tanulmány	71,3%
felhasználói csoportok	132 "	27,7%
a könyvtárakat még nem használó egyének és csoportok	5 "	1,0%

Az egyéni felhasználókra vonatkozó felmérések zömét iskolai könyvtárakban végezték. A szakkönyvtárak, közművelődési és főiskolai könyvtárak lényegesen nagyobb figyelmet fordítottak a különböző felhasználói csoportok vizsgálatára. A "felhasználói csoport" meghatározás itt igen tág értelmű, a mérnökök, kutatók és egyéb olvasótípusok mellett beletartoznak még a könyvtárosok, tanulók és a hátrányos helyzetben lévő egyének különböző csoportjai is.

Az USA-ban és egyéb országokban a vizsgálatok tetemes része /47/ a könyvtárosokra vonatkozik. A második helyen a kutatók /25/, a harmadik helyen pedig a tanulók /20/ különböző csoportjai állnak. A tanulókkal elsősorban a közművelődési könyvtárak felmérései foglalkoznak.

Igen kevés, mindössze három tanulmány /2 amerikai és 1 francia-országi/ vizsgálja a hátrányos helyzetben lévők - négerék, alacsony jövedelműek, külvárosi lakosok stb. - könyvtári ellátásának problémáit. Ennek oka talán az, hogy nem tartják érdemesnek a kisebbségi csoportokkal való foglalkozást, de az is lehetséges, hogy számos ilyen felmérés készült, csupán az azokban foglalt kedvezőtlen eredmények miatt nem kerülhettek nyilvánosságra.

A könyvtári dokumentumok szempontjából vizsgálva a kérdést, megállapítható, hogy a kutatások elsősorban a könyvekre és folyóiratokra irányultak. Rendkívül kevés azonban az egyéb dokumentumtípusok használatát /pl. film, mikroformátumu kiadványok stb./ elemző tanulmány, és még meglepőbb, hogy ezt a keveset is az USA-ban adták ki. A többi ország egyáltalán nem foglalkozik e dokumentumtípusok felhasználásának vizsgálatával, pedig ez az a terület, ahol még sok a tenni-való a mikroformátumu és új típusu kiadványok iránt megnyilvánuló idegenkedés leküzdésére.

A könyvtári segédeszközök használatának tanulmányozása terén első helyen a katalógusok állnak /74,2%/, a bibliográfiák és indexek vizsgálata másodlagos jelentőségű.

Gyakori téma a könyvtári berendezések, a kölcsönzés, a referenzszolgálat, valamint a felhasználói igények vizsgálata is az USA-ban és egyéb országokban egyaránt. Az igénykutatások nagy része átfogó jellegű, a felhasználók személyével azonban mindössze 17 tanulmány foglalkozik. Ugyancsak nagyobb figyelmet érdemelne a könyvtárakat még nem használó csoportok /potenciális könyvtárhasználók/ igényeinek vizsgálata is. Nem túl nagy a könyvtárak és könyvtárosok igényeit feltáró, valamint a könyvtári kutatásokkal foglalkozó tanulmányok száma sem.

A Library Literature-ban közölt felmérések és vizsgálatok szám szerű elemzése felhívja a figyelmet azokra a könyvtári területekre, amelyek további tanulmányozást igényelnek, és ezzel segítséget nyújt a következő évek kutatási irányainak felvázolásához.

113./ Information Storage and Retrieval, 10.k. 3-4.sz. 1974. p.101-

